

Evaluatie proefproject subsidie- regeling landschapselementen Noord-Holland Midden

Notitie in opdracht van Landschapsbeheer Noord-Holland

P. Terwan
Utrecht, februari 2002

Paul Terwan
onderzoek & advies

Inhoud

1. Doelen van het proefproject	1
2. Status van deze evaluatienotitie	2
3. Het proefproject in feiten en cijfers	2
4. De evaluatie	5
5. Conclusies en aanbevelingen	11
Bijlagen:	
1. De evaluatievragen in detail	14
2. Resultaten van de enquête onder deelnemers	16

1 Doelen van het proefproject

Ter versterking van het provinciale landschapsbeleid heeft de provincie Noord-Holland besloten om geld beschikbaar te stellen voor een bijdrageregeling voor kleine landschapselementen. Zulke regelingen functioneren al in de meeste andere provincies, maar Noord-Holland wil een regeling in het leven roepen met een ruimer scala aan mogelijkheden voor landschapsversterking en voor een rol van intermediaire partijen, zoals agrarische natuurverenigingen. Vooruitlopend op een definitieve regeling in 2002, is er in 2001 budget beschikbaar gesteld voor een proefproject in Noord-Holland Midden. Voor het proefproject zijn – naast algemene leerdoelen ten aanzien van doelmatigheid en uitvoeringsefficiëntie – de volgende leerdoelen geformuleerd:

1. Ervaring opdoen met verschillende sturingsmodellen voor de uitvoering van de regeling.
2. Ontwikkelen van voorstellen voor nieuwe pakketten op het gebied van landschap, cultuurhistorie, archeologie.
3. Ervaring opdoen met zo'n regeling en inzicht krijgen in de factoren die de animo bepalen. Hierna lichten we deze doelen nader toe.

Sturingsmodellen

In het proefproject is geëxperimenteerd met drie typen sturingsmodellen, met de rol van agrarische natuurverenigingen als variabele:

- a. In Waterland heeft Landschapsbeheer de uitvoering goeddeels uitbesteed aan de agrarische natuurvereniging. Hiertoe is een contract gesloten tussen Landschapsbeheer en de natuurvereniging. De natuurvereniging draagt zorg voor de individuele contracten en alle overige uitvoerende taken (toetsing aanvragen, controle, betaling etc.).
- b. In de Eilandspolder en de Zaanstreek heeft de agrarische natuurvereniging Tussen IJ en Dijken wel actief bekendheid aan de regeling gegeven, maar worden contracten, controle en betaling verzorgd door Landschapsbeheer.
- c. Alle niet-agrarische aanvragen en de aanvragen van buiten de werkgebieden van de agrarische natuurverenigingen worden rechtstreeks door Landschapsbeheer behandeld. Dit is de gangbare vorm van uitvoering, die ook in veel andere provincies gebruikelijk is waar regelingen zijn gestart voordat er agrarische natuurverenigingen actief waren.

Ideeën voor nieuwe pakketten

Mede in het kader van het proefproject heeft Landschapsbeheer – zij het op beperkte schaal – ideeën verzameld voor nieuwe pakketten op het gebied van landschap (m.n. streekeigen landschapselementen), cultuurhistorie en archeologie. Aangezien pakketten in de sfeer van cultuurhistorie en archeologie voor de provincie op korte termijn geen prioriteit hebben, zijn activiteiten op dit terrein op een laag pitje gezet; deze vraag zal na inwerkingtreding van de regeling weer worden opgepakt (de regeling moet daartoe op termijn in elk geval ruimte bieden). Op het gebied van landschapspakketten heeft medio 2001 een 'behoeftepeiling' plaatsgehad onder medewerkers van Landschapsbeheer en vrijwilligersgroepen. Deze heeft een beperkt aantal suggesties opgeleverd, die bij de opzet van de definitieve regeling zullen worden betrokken.

Animo voor en noodzaak van sturing binnen de regeling

Omdat de evaluatiegesprekken en de enquête onder deelnemers zich afspeelden in het najaar van 2001, rond de tijd dat de beschikkingen van het proefproject werden verstuurd en het feitelijke werk nog niet was uitgevoerd, is informatie over (effecten van) het beheer niet beschikbaar. Wel is het proefproject beoordeeld op:

- a. de animo voor de regeling. Is deze naar verwachting? Zo nee, wat zijn de achterliggende oorzaken?
- b. de verdeling van de aanvragen over:
  - type aanvragers (agrariërs en niet-agrariërs);
  - landschapstypen (veengebied en droogmakerijen);
  - de opengestelde landschapspakketten.Zo kan worden beoordeeld in hoeverre sturing nodig is op deze aspecten en hoe deze sturing het best gestalte kan krijgen.

2 Status van deze evaluatienotitie

In deze notitie evalueren we het proefproject in al zijn aspecten (voorbereiding, werving, animo, overige resultaten) en formuleren we lessen voor de definitieve regeling. De evaluatie heeft plaatsgevonden aan de hand van een groot aantal gedetailleerde evaluatievragen. Deze zijn opgenomen in bijlage 1 bij deze notitie. In de notitie volgen we vanwege de leesbaarheid niet exact de vooraf geformuleerde evaluatievragen.

Deze notitie is gebaseerd op:

- de resultaten van een enquête onder deelnemers aan het proefproject die een contract hebben gesloten met Landschapsbeheer Noord-Holland (vooral ‘burgers en buitenlui’; 47 respondenten), resp. de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland (vooral agrariërs; 11 respondenten). De totale respons onder de deelnemers was zeer goed (ongeveer tweederde van het aantal positieve beschikkingen op dat moment). De uitgewerkte resultaten van de enquête zijn opgenomen in bijlage 2 bij deze notitie;
- gesprekken (telefonisch en ‘om de tafel’) met enkele direct betrokkenen bij de uitvoering van de regeling: Mark Kamoen en Dirk Tanger (Landschapsbeheer Noord-Holland), Frank Visbeen (Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland), Ineke Bijman (agrarische natuurvereniging Tussen IJ en Dijken), Nico Jonker en Arne Distel (provincie Noord-Holland).

In deze notitie beschrijven we achtereenvolgens:

- de ‘statistische’ gegevens over het proefproject (aantallen aanvragen en beschikkingen, typen landschapselementen etc.);
- de ervaringen vanuit het proefproject: wat ging er goed, wat kan beter?
- de conclusies en aanbevelingen ten aanzien van de definitieve regeling in 2002.

De bedragen in deze notitie zijn nog in gulden en niet in Euro, omdat de gulden ten tijde van het proefproject de geldende valuta was.

3 Het proefproject in feiten en cijfers

Er zijn vier landschapselementen geselecteerd waarvoor subsidie kon worden aangevraagd: knotbomen, hoogstamfruitbomen, leibomen en windsingels. In het proefgebied zijn meer landschapselementen aanwezig, maar met deze vier heeft Landschapsbeheer veel ervaring en hiervan zijn de werkzaamheden eenvoudig te normeren. Er was subsidie mogelijk op aanleg, herstel en regulier onderhoud. De subsidie voor onderhoud bedroeg 50% van de genormeerde kosten, die voor aanleg en herstel 75%. De subsidie gold voor slechts één jaar.

Om de bijdrageregeling onder de aandacht te brengen van potentiële aanvragers, heeft Landschapsbeheer een persbericht uitgebracht en is een folder gemaakt. Het persbericht heeft geleid tot artikelen in regionale en lokale bladen en tot aandacht op radio en televisie. In de folder wordt de werking van de regeling beschreven. De folder is verspreid op verzoek (telefonische aanvraag), maar soms ook actief (bijv. op de open monumentendag, waar Landschapsbeheer *acte de presence* gaf).

In totaal zijn er 216 schriftelijke aanvragen binnengekomen, waarvan 29 bij de natuurvereniging Waterland. Nadat de regeling was gesloten, kwamen er nog ongeveer 60 telefonische aanmeldingen binnen. Uiteindelijk zijn er 142 aanvragen behandeld en 81 goedgekeurd. Van de behandelde aanvragen kwam ruim 2/3 van burgers en een kleine 1/3 van agrariërs.

De schriftelijke aanvragen zijn getoetst aan de algemene subsidievoorwaarden. Bij aanvragen boven f 500,- is de aanvrager bezocht, het element ter plekke beoordeeld en een advies uitgebracht over de aanvraag en (soms) over aanplant en/of onderhoud.

De 81 gehonoreerde aanvragen hadden betrekking op 188 landschapselementen (zie tabel 1). De cijfers in tabel 1 laten verder het volgende beeld zien:

- a. van het totaal bestede budget (ruim f 100.000,-) is 55% besteed aan regulier onderhoud en 45% aan aanleg en/of herstel (eenmalig). Deze verhouding verschilt – over alle elementen tezamen – niet of nauwelijks tussen grondsoorten (veen en droogmakerijen) en tussen aanvragen die bij Landschapsbeheer en de Natuurvereniging Waterland zijn binnengekomen. Wel is er een verschil per type element: bij leibomen ligt het accent in de veengebieden sterk op aanleg en herstel, bij windsingels ligt het accent overal juist sterk op onderhoud. Bij knotbomen blijkt in de veengebieden een accent te liggen op onderhoud, maar in de droogmakerijen juist op aanleg en herstel;
- b. budgettair gezien is het meeste geld besteed aan hoogstamfruit (48%; ook het hoogste aantal aanvragen) en het minst aan leibomen (6%);
- c. opmerkelijk – gezien de grote hoeveelheid van deze landschapselementen in Noord-Holland – is de relatief geringe animo voor het onderdeel knotbomen (in totaal 57 stuks);
- d. in Waterland is relatief weinig belangstelling voor leibomen en windsingels, maar gezien het landschappelijk karakter was dat ook niet te verwachten. Hoewel knotbomen hier veelvuldig voorkomen, was er in Waterland vooral belangstelling voor hoogstamfruit;
- e. driekwart van de gehonoreerde aanvragen beslaat een bedrag van meer dan f 500,-, 30% zelf een bedrag van meer dan f 1.000,-. Door enkele financieel omvangrijke aanvragen beslaat de gemiddelde aanvraag een bedrag van wel f 1.238,-.

Voor de aanvragen die niet zijn gehonoreerd, golden de volgende overwegingen:

- aangevraagde budget te klein (< f 100,-);
- element levert niet of nauwelijks landschappelijke meerwaarde. Dit gold voor nogal wat leibomen in de sfeer van sierbeplanting. Hier is de belangstelling behoorlijk afgeremd door te adviseren af te zien van een aanvraag. In Waterland zijn bovendien aanvragen afgewezen omdat de elementen niet passend werden geacht in het open landschap;
- elementen bevinden zich binnen de bebouwde kom;
- elementen bevinden zich buiten het erf, waar een aanlegvergunning is vereist (m.n. Waterland);
- element kan via Programma Beheer worden gesubsidieerd (kan in Waterland voor alle elementen behalve hoogstamfruit);
- elementen hebben niet de vereiste afmetingen;
- aanvrager bevindt zich buiten Noord-Holland Midden;

- budget verbruikt (op basis van ‘wie het eerst komt,...’).

Er zijn drie telefoontjes binnengekomen ontevreden aanvragers. Eén omdat de subsidie op basis van normkosten (veel) te laag was, één algemene vanwege afwijzing en één dat uiteindelijk is uitgemond in een officieel bezwaarschrift dat nu door de provincie wordt afgehandeld. Het gaat hier om een aanvrager die subsidie claimt op basis van het feit dat de aanvraag als 85e is binnengekomen: nadat het budget op was (na de 81e beschikking), maar vóór de in het persbericht (om publicitaire redenen) ten onrechte genoemde 100^e beschikking.

Tabel 1. Cijfers proefproject landschapselementenregeling (per 29 januari 2002)

	aantal elementen			bedragen (f)		
	Lsb.	Wat.	totaal	onderhoud	aanleg/herstel	totaal
knotbomen	47	10	57	10.300,-	9.300,-	19.600,-
hoogstamfruitbomen	41	14	55	25.500,-	22.800,-	48.300,-
leibomen	21	2	23	1.700,-	4.450,-	6.150,-
windsingels	45	8	53	18.500,-	7.700,-	26.200,-
totaal	154	34	188	56.000,-	44.250,-	100.250,-

Totaal aantal aanvragen		216
aantal behandelde aanvragen		142
waarvan:	aantal agrarische aanvragen	43
	aantal niet-agrarische aanvragen	99
Aantal toekenningen		81
waarvan:	kleiner dan f 500,-	20
	tussen f 500,- en 1.000,-	36
	groter dan f 1.000,-	25
	gemiddeld	f 1.238,-
Aantal afwijzingen		135
waarvan:	afwijzing op inhoud	27
	afwijzing op budgettekort	27
	niet behandeld	74

Cijfers Landschapsbeheer Noord-Holland		
aanleg en herstel	f 30.205,-	43%
onderhoud	f 40.085,-	57%
bezochte aanvragen	90	

Cijfers Natuurvereniging Waterland		
aanleg en herstel	f 14.000,-	47%
onderhoud	f 15.940,-	53%
bezochte aanvragen	22	

Budgetten naar grondsoort (f)	veen		droogmakerijen	
	onderhoud	aanleg/herstel	onderhoud	aanleg/herstel
hoogstamboomgaard	12.000	9.600	13.500	13.200
knotbomenrij	8.600	4.100	1.700	5.200
leibomen	750	3.700	950	750
windsingels	7.000	3.400	11.500	4.300
totaal	28.350	20.800	27.650	23.450

4 De evaluatie

De animo

De animo voor de regeling is goed te noemen: er zijn veel aanvragen binnengekomen en het beschikbare budget is overtekend. Er zijn echter wel een paar opmerkelijke feiten:

- de animo onder niet-agrariërs is aanmerkelijk groter dan die onder agrariërs. Verreweg de meeste aanvragen (183 van de 216 aanmeldingen en 54 van de 81 gehonoreerde) zijn van ‘burgers en buitenlui’. De natuurvereniging Waterland (ca 250 leden) vindt de deelname (29 aanvragen, waarvan 19 gehonoreerd) wat tegenvallen. En Tussen IJ en Dijken kampt helemaal met een geringe agrarische deelname: welgeteld 3 bedrijven. Debet hieraan zijn zowel de MKZ-epidemie als (in de Eilandspolder en Zaanstreek) de tijdelijke activiteitsstop van de agrarische natuurvereniging hier;
- de belangstelling voor onderhoud is groter dan verwacht, die voor aanleg en herstel wat kleiner dan verwacht;
- reeds gezegd: de belangstelling voor hoogstamfruit is groot, die voor onderhoud van leibomen klein. De belangstelling voor aanleg van leibomen was wel groot, maar deze is actief afgeremd door strenge voorwaarden te stellen aan de aanplantlocatie (streekeigen, cultuurhistorische waarden etc.);
- budgettaire gezien ontloopt de animo in de onderscheiden deelgebieden (veengebieden en droogmakerijen) elkaar nauwelijks. Dat is anders dan verwacht: beoogd was een besteding van f 70.000,- in de droogmakerijen en f 30.000,- in het veengebied.

Is sturing nodig geweest?

Sturing is nodig geweest op:

- het aantal deelnemers (teveel aanmeldingen);
- het aantal aanvragen voor aanleg van leibomen als sierbeplanting zonder landschappelijke waarde. Op basis van een beoordelingsbezoek is in deze gevallen actief afgeraden om een aanvraag in te dienen.

De budgetverschuivingen (vergeleken met de geplande budgetten) tussen aanleg en onderhoud en tussen deelgebieden zijn voor lief genomen. De natuurvereniging Waterland heeft een apart sturingsprobleem ontmoet: een omvangrijke (ruim f 6.000,-), zij het zeer zinvolle aanvraag voor een grote hoogstamfruitboomgaard in de Purmer. Zo’n aanvraag slokt ineens veel geld op, waardoor andere leden minder goed kunnen worden bediend.

Bevordert de regeling daadwerkelijk aanleg en herstel?

De vragenlijst onder de deelnemers geeft aan dat veel mensen al langer plannen hadden voor de werkzaamheden waarvoor nu subsidie is aangevraagd. Ongeveer 60% van de mensen zou de werkzaamheden (uiteindelijk) ook zonder subsidie hebben uitgevoerd, maar bijna 70% van de deelnemers geeft aan dat de subsidie de werkzaamheden wel heeft versneld. Een aantal deelnemers geeft aan:

- dat ze onderhoud wel, maar aanplant niet zouden hebben uitgevoerd zonder subsidie. Voor agrariërs, waar het gemiddeld vaker om aanplant gaat dan bij niet-agrariërs, geldt dit nog sterker;
- dat ze de werkzaamheden nu met meer enthousiasme uitvoeren.

De regeling lijkt dus voor 1/3 van de deelnemers noodzakelijk te zijn geweest om in actie te komen en voor de overigen de werkzaamheden te hebben versneld en/of het werkplezier te hebben vergroot.

Bereikt de provincie hiermee zijn landschapsdoelen?

De tijdelijke regeling gold voor slechts vier elementen. De bijdrage aan de versterking van de landschappelijke identiteit is daarmee nog niet optimaal, vinden de meeste respondenten. De provincie wil uiteindelijk toe naar een bredere en meer stimulerende regeling. Bijna iedereen noemt rietkragen en rietlandjes als de grote afwezige in het rijtje subsidiabele elementen.

Daarnaast zijn door deelnemers vragen gesteld over de mogelijkheden voor solitaire bomen, laanbomen, hagen, damhekken en bosjes.

Wel heeft de regeling in zekere zin al bijgedragen aan bevordering van een duurzaam landschapsbeheer: de gemeenten in het gebied zijn actief benaderd en hebben interesse getoond in medewerking en in een enkel geval zelfs in cofinanciering. Hieruit blijkt dat de regeling ook op dit vlak een aanjaagfunctie kan hebben.

Waren voorlichting en werving effectief?

De resultaten van voorlichting en werving laten grote verschillen zien:

- burgers en buitenlui zijn zeer doelmatig bereikt, vooral met het persbericht. Zij geven artikelen in de pers in overgrote meerderheid (81%) aan als primaire informatiebron, waarna velen (eveneens 81%) de brochure hebben aangevraagd. Langs deze weg zijn – zoals gezegd – 190 aanvragen gegenereerd, een zeer goed resultaat;
- in de Eilandspolder en de Zaanstreek bleek deze aanpak juist helemaal niet te werken. De redelijk ‘passief’ verspreide informatie over de regeling bleek, ondanks het feit dat er ook in het eigen ledenblad een informatief artikel stond, niet te leiden tot veel animo. Door de tijdelijke ‘activiteitenstop’ van de agrarische natuurvereniging was er ook geen mogelijkheid om actiever te werven. De natuurvereniging ziet dit voor de toekomst echter wel als noodzakelijk middel om meer deelnemers te krijgen – de groep potentiële deelnemers is volgens de vereniging aanmerkelijk groter;
- Waterland zit hier ergens tussenin. De Waterlandse agrariërs hebben ’t nu opgepikt uit de nieuwsbrief van de natuurvereniging (driekwart) en/of uit de krant (45%). Maar gezien de wat tegenvallende animo zou de natuurvereniging graag actiever de boer op willen. Daarvoor was nu echter weinig ruimte, zowel in tijd als in geld.

De folder wordt over het algemeen goed tot zeer goed beoordeeld: heldere tekst, leuke opmaak. Zowel agrarische als niet-agrarische deelnemers vinden ‘m in overgrote meerderheid (83%) duidelijk. Ook natuurvereniging en provincie zijn er tevreden over.

Wat minder tevreden zijn deze laatste twee over de communicatie en coördinatie van de voorlichtingsactiviteiten. Ten aanzien van de teksten van brochure en persbericht en de precieze openstellingstermijnen van de regeling is een betere samenwerking mogelijk. De natuurvereniging zou de voorlichtingsactiviteiten in de toekomst graag beter afstemmen, maar zou ook graag meer eigen voorlichtingsactiviteiten ondernemen.

Is het bedrijfsbezoek nuttig geweest?

De aanvragers die meer dan f 500,- subsidie aanvroegen, zijn persoonlijk bezocht. De anderen zijn telefonisch ondervraagd (aan de hand van een standaard-vragenlijst) om de aanvraag te toetsen. De natuurvereniging Waterland heeft uiteindelijk ook de ‘kleine’ aanvragers (maar dat waren er slechts weinig) persoonlijk bezocht. De bedrijfsbezoeken zijn door zowel de deelnemers als de uitvoerders als zeer nuttig ervaren:

- 83% van de deelnemers (waaronder alle agrariërs) heeft het bezoek als nuttig ervaren, temeer omdat er naast toetsing van de aanvraag ook advies werd gegeven over aanplant en beheer;
- tijdens het bezoek konden veel fouten in de aanvraag worden gecorrigeerd. Niet zelden bleken elementen aangemeld die qua soortensamenstelling, afmetingen of

landschappelijke waarde eigenlijk niet in aanmerking kwamen. Zo bleken veel aanvragers exoten te willen aanplanten; deze aanvragers konden door het bedrijfsbezoek vaak worden overtuigd van het nut van het gebruik van inheemse soorten.

Behoeftte aan scholing en begeleiding

Wat al bleek bij de bedrijfsbezoeken, blijkt nog eens overduidelijk uit de enquête onder de deelnemers: er is een grote behoefte aan kennis en scholing over aanplant en beheer van landschapselementen. De regeling is een extra stimulans om die kennis te vergaren. Enkele deelnemers geven zelfs expliciet aan, goede scholing en begeleiding belangrijker te vinden dan de financiële bijdrage.

Bijna de helft van de deelnemers toont behoefte aan een instructiebrochure of –video, ruim een kwart toont een algemene behoefte aan extra scholing. Vooral bij de agrariërs (ruim eenderde) leeft bovendien de behoefte aan een betere beschikbaarheid van onderhoudsmaterieel.

Kunnen de deelnemers uit de voeten met de algemene bepalingen van de regeling?

Niet alle deelnemers hebben deze enquêtevraag beantwoord. Zij lijken in meerderheid (50-70%) uit de voeten te kunnen met de algemene bepalingen. Slechts 10-15% van de deelnemers zegt moeite te hebben met de bepalingen. Ook de natuurverenigingen kunnen er over het algemeen mee uit de voeten. Aandachtspunten en suggesties (van zowel deelnemers als uitvoerders):

- verhouding met Programma Beheer: deelnemers kunnen zich wel vinden in het principe, maar kunnen zelf vaak lastig inschatten of zij (ook) in aanmerking komen voor PB-landschapspakketten. Dit moet de uitvoerder / toetsers toch vaak voor hen bepalen;
- landschappelijke meerwaarde: dit zou iets ‘operationeler’ in de regeling mogen. Nu is het soms lastig te verdedigen en/of kan het subjectief overkomen als je een aanvraag afraadt of afwijst omdat je de landschappelijke of ecologische betekenis van het element twijfelachtig vindt (zie ook volgende punt).

Toetsing aan gemeentelijk beleid

Dit onderdeel is alleen aan de orde bij aanplant van landschapselementen. Slechts een kleine minderheid van de deelnemers (15% van de niet-agrariërs, geen der agrariërs) is zelf nagegaan of de werkzaamheden passen in het gemeentelijke bestemmingsplan en/of landschapsbeleidsplan. In veel gevallen hebben Landschapsbeheer en natuurvereniging dit nagezocht. Landschapsbeheer heeft hier het nodige voorwerk verricht (uitzoekwerk bestemmingsplannen) om niet bij elke aanvraag opnieuw de gemeentelijke plannen te hoeven opslaan. Hierover heeft ook de natuurvereniging de beschikking gekregen. Hiertoe heeft Landschapsbeheer onder meer de gemeenten aangeschreven om te vragen of beplanting (of bepaalde typen beplanting) in delen van hun buitengebied ongewenst zijn. De gemeenten bleken hierop erg onvoorbereid, zodat deze procedure veel tijd kostte en belangrijke vertraging opleverde in het beoordelen van de aanvragen.

Deze toetsing is een heikel punt: de verantwoordelijkheid hiervoor ligt formeel bij de aanvrager, maar die neemt ‘m niet. De uitvoerders vinden dat je van de aanvrager bezwaarlijk kunt verlangen dat hij eerst bij het gemeentehuis langsgaat, maar willen ook niet het risico lopen om een ‘onwettige’ aanvraag te honoreren en nemen deze taak dan maar zelf op zich. In het verleden is het al eens voorgekomen dat Landschapsbeheer werd aangekeken op ‘illegale’ beplanting. Voor de provincie is deze post als ‘overhead’ van de uitvoerder echter niet acceptabel. Als mogelijke oplossing wordt genoemd het aanleggen van een provinciaal basisbestand met gemeentelijke beleidskaarten en/of in het (ruim tevoren) verzoeken om gemeentelijke medewerking. Een aantal gemeenten bleek blij verrast toen zij hierover werden

benaderd en wilde wel meewerken. Die samenwerking is van beide zijden goed bevallen. De gemeenten ervaren het als positief dat er constructief wordt meegedacht en meegewerkt aan de groene inrichting van hun buitengebied en ervaren het als stimulans voor hun eigen beleidsbepaling voor het buitengebied.

Toetsing aan Programma Beheer

Voor een deel was de afstemming met het Programma Beheer (PB) tevoren al ingebouwd door de selectie van elementen. Landschapsbeheer heeft daarom alleen de aanvragen voor knobomen getoetst aan de werkingssfeer van het PB. Voor de natuurvereniging Waterland lag dat iets anders. Hier waren meer elementen buiten het erf (behalve leibomen en in een deel van het gebied hoogstamfruit) ook subsidiabel via het PB. De natuurvereniging heeft hier dus actiever op getoetst.

Een geval apart zijn rietlandjes en rietkragen, die in beginsel via het PB kunnen worden gesubsidieerd en mede daarom niet in de provinciale regeling zijn opgenomen. De PB-subsidie is financieel en regelingstechnisch echter niet toereikend voor een goed rietbeheer. Daarom pleiten de provincie en de twee betrokken natuurverenigingen voor een goede regeling voor rietbeheer – wellicht kan dit toch een plek krijgen in een breder opgezette provinciale regeling?

Hoe voeren de deelnemers het werk uit?

70% van de deelnemers is van plan om het werk zelf uit te voeren, 30% huurt een hovenier of loonbedrijf in en 20% krijgt hulp van vrijwilligers. Zoals uit de som der percentages blijkt, komen er ook uitvoeringscombinaties voor. Enkele deelnemers merken op dat de subsidieregeling het mogelijk maakt om (meer) werk uit te besteden. Sommige deelnemers, zowel agrarisch als niet-agrarisch, blijkt enigszins teleurgesteld dat zij een lijst met hoveniers kregen om het werk desgewenst te laten uitvoeren – zij hadden verwacht dat Landschapsbeheer en/of de natuurvereniging de uitvoering wel voor hen zou regelen.

Is de bijdrage toereikend?

Tweederde van de deelnemers vindt de bijdrage voldoende en toereikend om het werk naar behoren uit te voeren. Een kwart van de deelnemers had de bijdrage liever wat hoger gezien. De genoemde percentages verschillen sterk, maar het gros noemt getallen tussen de 20 en 50%. Het meest extreem is een deelnemer die een offerte van een hovenier kreeg die ongeveer tienmaal hoger uitkwam dan de subsidie. Een hogere bijdrage zou volgens sommigen met name de animo voor aanplant vergroten. Dat geldt bijvoorbeeld voor elzensingels, waarvan diverse malen genoemd is dat de bijdrage ontoereikend is.

Eén-loketgedachte

Landschapsbeheer Noord-Holland is nu voor bijna iedereen – afgezien van de Waterlandse boeren – het loket geweest. Dat gold ook voor de boeren in de Eilandspolder/Zaanstreek, maar die zijn slechts mondjesmaat bereikt. De geënquêteerde Waterlandse agrariërs geven in overgrote meerderheid (90%) aan, één loket op prijs te stellen.

Administratieve verwerking

Landschapsbeheer heeft veel tijd gestoken in programmatuur voor een goede registratie van aanvragen en deelnemers. Dat is nu beter op orde. Als intermediaire uitvoeringsorganisaties zoals agrarische natuurverenigingen administratieve uitvoeringstaken op zich nemen, kunnen en willen zij in beginsel over dezelfde computerprogrammatuur beschikken.

Controle

Er is nog geen controleprotocol ontwikkeld. Landschapsbeheer wil ongeveer 20% van de deelnemers controleren: grotendeels steekproefsgewijs, maar in ieder geval ook enkele deelnemers waar de aanvraag alleen telefonisch is getoetst. Daar waar een bedrijfsbezoek heeft plaatsgevonden, zal bij controle een digitale foto worden gemaakt van de elementen die zijn aangeplant of opgeknapt. Deze kunnen dienen als bewijsmateriaal.

De natuurvereniging heeft alle bedrijven bezocht en van elk bedrijf een schets gemaakt die kan dienen als bewijsmateriaal. De natuurvereniging vindt de bewijsvoering een zwak punt van de regeling. Hoe bewijs je dat de werkzaamheden zijn uitgevoerd? De deelnemer heeft nu een meldingsplicht voor het uitvoeren van werkzaamheden. De vereniging wil het liefst of safe spelen en alle bedrijven nog eens bezoeken, maar dat kan alleen als daar nog geld voor is. De provincie heeft geen behoefte aan een 'zware' digitale bewijslast. Zij wil wel solide bewijzen dat het werk is uitgevoerd, maar niet teveel geld steken in de laatste 10% bewijslast.

Monitoring

Voor de provincie en Landschapsbeheer is bovendien interessant welk deel van de Noord-Hollandse landschapselementen met steun van de regeling actief wordt beheerd. Daarvoor zou een koppeling moeten worden gelegd tussen de gegevensbestanden van Landschapsbeheer en die van de provincie over hoeveelheden landschapselementen. Als dat lukt, is kwantitatieve monitoring vrij eenvoudig. Kwalitatieve monitoring (wordt het werk *goed* gedaan?) is veel lastiger en vergt omvangrijke 'visuele' bestanden van de desbetreffende elementen (of van een steekproef daaruit).

Organisatie- en ontwikkelkosten

Bij de ontwikkeling en uitvoering van het proefproject is veel (vergeleken met de begroting teveel) tijd gaan zitten in eenmalige investeringen, zoals:

- zoeken naar de juiste aanpak;
- schrijven van een plan van aanpak voor het proefproject (onervarenheid bij het schrijven van zulke notities bij Landschapsbeheer);
- ontwikkeling van adequate programmatuur voor registratie van aanvragers en deelnemers;
- toetsing: verhouding met Programma Beheer en gemeentelijk beleid. Met name het laatste kostte veel uitzoekwerk.

We gaan er van uit dat deze investeringen de komende jaren hun vruchten afwerpen. Daarnaast is een schatting gemaakt van de 'reguliere' tijdbesteding voor het afhandelen van de aanvragen (tot en met de beschikkingen). Landschapsbeheer schat in dat hiervoor 2 uur nodig is bij telefonische afhandeling van de aanvraag en 4 uur voor afhandeling met bedrijfsbezoek. De natuurvereniging, die alle bedrijven heeft bezocht, komt tot een iets lagere schatting. Zij denkt tot dusverre ongeveer twee weken (overeenkomend met een budget van f 6.000,- à 7.000,-) te hebben besteed: een week bureauwerk en een week veldwerk. Dat zou neerkomen op ruim 2,5 uur per aanvraag. Hierbij komen nog de kosten van controle, monitoring en uitbetaling. Hiervoor rekenen we gemiddeld 1 uur per gehonoreerde aanvraag. De uitvoeringskosten komen daarmee bij benadering op:

- 142 behandelde aanvragen à 2,5 uur = 355 uur;
- 81 gehonoreerde aanvragen à 1 uur (controle) = 81 uur.

Bij een uurtarief van f 150,- komen de uitvoeringskosten daarmee op $436 \times f 150,- = f 65.400,-$. Vergeleken met de uitgaven voor feitelijke werkzaamheden (f 100.250,-) komt het aandeel uitvoeringslasten uit op 39%.

In Waterland is een constructie afgesproken waarbij de natuurvereniging uitvoeringskosten kan declareren tot maximaal 50% van de omzet aan contracten (in 2001 dus maximaal f

15.000,-), ofwel maximaal eenderde van de totale uitgaven. Dat gaat nu goed, maar is riskant als je onverhoopt een geringe omzet hebt. Er is immers altijd een vaste ‘basislast’ voor werving, bedrijfsbezoeken etc.

Het vrij hoge percentage uitvoeringskosten is niet onlogisch, omdat bij het proefproject (vanwege het leereffect) bewust sterk is ingezet op voorlichting, bedrijfsbezoeken en controle. De verwachting is dat het percentage uitvoeringskosten bij de definitieve regeling aanmerkelijk kan dalen, zeker na verloop van jaren.

Juridische aspecten

Gedurende de pilot zijn ook twee juridische aspecten naar voren gekomen die in het vervolgtraject om een oplossing vragen:

- a. om welk type subsidie gaat het, c.q. wanneer wordt er uitbetaald? Landschapsbeheer heeft in het proefproject gekozen voor een zogeheten tekortsubsidie, waarbij betaling achteraf plaatsvindt, maar er desgewenst wel een voorschot kan worden verstrekt. Veel deelnemers hebben – blijkens de enquête – geen problemen met uitbetalen achteraf. Andere mogelijkheid is een zogeheten budgetsubsidie, waarbij vooraf wordt betaald en achteraf verantwoording wordt afgelegd aan de hand van een financieel verslag(je). Wel kan het geld hier desgewenst in delen worden uitbetaald. Voor de definitieve regeling moet op dit punt een heldere keuze worden gemaakt;
- b. in het geval van een ‘intermediaire’ aanvrager, c.q. uitvoerder, zoals een agrarische natuurvereniging: de contractuele vorm waarin collectieve toekenning/beschikking wordt gegoten.

Samenwerking Landschapsbeheer – natuurverenigingen

De samenwerking met Tussen IJ den Dijken is goed, maar weinig intensief geweest. TIJD had een activiteitenstop en weinig behoefte om veel tijd in te steken in de landschapsregeling. De samenwerking met Waterland liep in het begin zeer stroef. Er is hard ‘onderhandeld’ over de taken, verantwoordelijkheden en budgetten voor de natuurvereniging, die de uitvoering zoveel mogelijk in eigen hand wilde hebben. Nadat de afspraken rond waren, is de samenwerking constructiever geweest en hebben de organisaties elkaar versterkt bij de uitvoering. De perikelen in de beginfase lijken te wijten aan een verschil in insteek: Landschapsbeheer wilde de uitvoering samen met de natuurvereniging doen, terwijl de natuurvereniging zelf de lokale uitvoeringstaken op zich wilde nemen.

De natuurvereniging vindt de volgende punten voor verbetering vatbaar:

- de communicatie over de uitvoering en het voorlichtingsmateriaal;
- de beschikbaarheid van computerprogrammatuur voor registratie;
- de stroomlijning van het gebruikte kaartmateriaal;
- regeling van de verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden. Landschapsbeheer neemt nu de subsidiebesluiten namens het provinciaal bestuur, de natuurvereniging Waterland neemt deze besluiten zelf (en heeft pas daarna een collectieve aanvraag bij Landschapsbeheer ingediend), past zijn eigen sanctioneringsregime toe en heeft zijn eigen geschillencommissie. Is dat juridisch houdbaar? De natuurvereniging vraagt zich bovendien af of zij – als de provincie toch in alle gevallen eindverantwoordelijk blijft – niet beter rechtstreeks zaken kan doen met de provincie in plaats van met Landschapsbeheer.

De provincie vindt dat laatste ongewenst. Zij heeft een mandateringsafpraak met Landschapsbeheer en wil dergelijke constructies (uit een oogpunt van uitvoeringsefficiëntie) niet met andere partijen aangaan. Wel vindt de provincie het prima als Landschapsbeheer

afspraken maakt over uitbesteding van uitvoeringstaken, bijvoorbeeld met natuurverenigingen.

De natuurvereniging wil de komende jaren graag een spilfunctie in de uitvoering van de regeling en daarbij zelf ook uitvoeringsverantwoordelijkheid dragen (eigen controle- en sanctieprotocollen etc.). Zo gebeurt het nu bij het Programma Beheer ook. Dit moet echter zeer nauwkeurig worden afgesproken, ook contractueel. Ook de natuurvereniging Tussen IJ en Dijken ambieert in de toekomst zo'n rol en wil liever niet meer alleen 'doorgeefluik' zijn van informatie.

Samenwerking Landschapsbeheer - provincie

De provincie is zeer tevreden dat het Landschapsbeheer is gelukt om voldoende aanvragen te genereren en het geld op een goede manier te besteden. In november 2001 heeft gedeputeerde Wildekamp in de Beemster feestelijk de 'honderdste' beschikking uitgereikt (in werkelijkheid waren het er iets minder).

De samenwerking tussen provincie en Landschapsbeheer op weg naar de honderdste beschikking toe is echter niet zonder hobbels geweest. Belangrijkste achterliggende reden lijkt dat de provincie Landschapsbeheer (immers een uitvoeringsgerichte organisatie) heeft overschat in zijn mogelijkheden om nieuw provinciaal beleid in al zijn facetten (incl. juridische aspecten etc.) uit te werken. Dat was in dit geval des te lastiger omdat de regeling – in verband met een aantal zorgvuldigheidseisen – niet zomaar kon worden 'overgeschreven' van andere provincies. Dit heeft geleid tot spanningen in het ontwikkelingstraject, bijvoorbeeld ten aanzien van de volgende punten:

- er is onvoldoende gedacht vanuit kansen voor het landschap en instrumentele vernieuwing. Doordat de opdracht van de provincie aan Landschapsbeheer in het begin niet helemaal duidelijk was, heeft Landschapsbeheer zich in eerste instantie vooral gericht op het 'vertalen' van het Utrechtse model naar Noord-Holland. Door onvoldoende beschikbaarheid van beleidsexpertise bij Landschapsbeheer en soms beperkte aansturing door de provincie is de door de provincie beoogde vernieuwing onvoldoende uit de verf gekomen;
- Landschapsbeheer heeft veel tijd (ook 'eigen', niet-betaalde tijd) gestoken in de oriëntatie op de nieuwe regeling. Hierdoor zijn de 'ontwikkelingskosten' sterk overschreden.

Beide partijen erkennen op dit vlak hun tekortkomingen en hebben inmiddels lering getrokken uit de gang van zaken rond het proefproject en de ontwikkeling van de definitieve regeling.

5 Conclusies en aanbevelingen

Op basis van de ervaringen in het proefproject formuleren we de volgende conclusies en aanbevelingen voor de definitieve regeling:

1. Het proefproject heeft goed gescoord op deelname: er zijn 216 aanvragen ingediend, waarvan er 81 zijn gehonoreerd voor 188 landschapselementen. De deelname van agrariërs was – ondanks de betrokkenheid van de twee agrarische natuurverenigingen in Noord-Holland Midden – nog beperkt. Dit heeft te maken met de naweeën van de MKZ-epidemie, met de tijdelijke activiteitenstop van één van de natuurverenigingen en met de beperkte ruimte voor actieve werving door de natuurverenigingen zelf. De verwachting is dat de agrarische deelname nog aanmerkelijk kan verbeteren bij ruimere mogelijkheden voor actieve werving onder agrariërs (met name ook door de natuurverenigingen zelf).

2. Sturing in (het honoreren van) de aanvragen is nog nauwelijks toegepast. Veel van de afgewezen aanvragen zijn om budgettaire of om 'technische' redenen (veelal op basis van de algemene subsidievoorwaarden) afgevallen. Er is geen sturing toegepast op de verhouding tussen de elementen, die tussen aanleg en onderhoud en die tussen deelgebieden (veenweidegebied versus droogmakerijen). Op deze aspecten hebben zich wel verschuivingen voorgedaan ten opzichte van de beoogde verhoudingen, maar deze waren niet dusdanig dat actief is gestuurd. Dat is wel gebeurd ten aanzien van het kwalitatieve aspect 'landschappelijke meerwaarde'. Het wordt door alle betrokkenen belangrijk geacht om vooral een bijdrage te verlenen aan elementen die het landschappelijk karakter versterken. Daartoe zou dit criterium, dat nu vooral een subjectieve invulling heeft (de interpretatie wordt overgelaten aan de uitvoerder) wel beter moeten worden geoperationaliseerd. Ook kan worden overwogen om te sturen op financieel omvangrijke aanvragen, bijvoorbeeld door deze gefaseerd te honoreren en/of door per aanvrager een maximum-subsidie vast te stellen.
3. Ongeveer 45% van het budget is besteed aan eenmalige werkzaamheden (aanleg en herstel), ongeveer 55% aan (periodiek) onderhoud. Hierbij verschillen de deelgebieden en de agrarische en niet-agrarische deelnemers nauwelijks. Wel is er verschil tussen landschapselementen: bij leibomen ligt het accent, vooral in het veengebied, sterk op aanleg en herstel, bij windsingels juist op onderhoud. Bij knotbomen zijn er wel regionale verschillen: op het veen vooral onderhoud, in de droogmakerijen vooral aanleg en herstel. Hoewel periodiek onderhoud van groot belang is voor een duurzame kwaliteit van het landschap (en verschillende deelnemers benadrukken dat de regeling juist dit zou moeten stimuleren), is de provincie terughoudend om langjarig substantiële verplichtingen voor onderhoud aan te gaan en wil zij bovendien nadruk leggen op meer stimulerende activiteiten. Dit dilemma kan wellicht worden verkleind door de regeling een meer 'open' karakter te geven (zie punt 7).
4. Voor 40% van de geënquêteerde deelnemers was subsidie noodzakelijk om in actie te komen; 60% van hen zou de werkzaamheden ook zonder subsidie hebben uitgevoerd. Tegelijkertijd geeft 70% van de deelnemers aan dat de regeling de werkzaamheden wel heeft versneld en/of het werkplezier heeft vergroot. Met name voor aanleg geldt dat er zonder subsidie (veel) minder van de grond zou zijn gekomen. Dit resultaat geeft geen aanleiding tot wezenlijke herziening van de regeling, zeker als het accent in de definitieve regeling nog sterker op aanleg en herstel komt te liggen.
5. De uitvoeringskosten van het proefproject waren relatief hoog (39% van de totale kosten). Dat is verklaarbaar: er is bewust sterk ingezet op een kwalitatief goede uitvoering en het opdoen van ervaring. Relatief grote 'tijdvreeters' bleken:
  - het bedrijfsbezoek. Er is een relatief hoog percentage aanvragers bezocht, vooral omdat veel aanvragen boven de grens van f 500,- zaten. De tijdbesteding zou hier desgewenst gemakkelijk kunnen worden beperkt door deze financiële grens te verhogen, ware het niet dat de bezoeken zeer nuttig bleken om tot een goede aanvraag te komen. Bovendien omvatten ze dikwijls zeer gewaardeerd advies ter plekke. In plaats van het verhogen van de financiële 'bezoekdrempel' kan op deze post ook worden bespaard als de agrarische natuurverenigingen een grotere rol in de uitvoering krijgen (combinatie met andere bezoeken, kortere reisafstand) en als het advieswerk een aparte plaats krijgt in de regeling (zie punt 6). Daarnaast kan tijd worden bespaard door aanvragers meer gecombineerd en bezoeken en door

voorlichtingactiviteiten te bundelen (bijv. door het organiseren van regionale bijeenkomsten);

- de toetsing aan gemeentelijk beleid. Hoewel de verantwoordelijkheid hiervoor bij de aanvrager ligt, is dit nu vaak door Landschapsbeheer en natuurvereniging gebeurd. Hierop kan fors worden bespaard door de verantwoordelijkheid van de aanvrager sterker te benadrukken en door de samenwerking met de gemeenten te versterken en hen hierin een actievere rol te geven. De gemeenten blijken daarvoor wel te voelen.

Door deze verschuivingen en een ruimere ervaring is de verwachting dat de uitvoeringskosten de komende jaren aanmerkelijk kunnen dalen.

6. Er blijkt grote behoefte aan adequate voorlichting en begeleiding. Sommige geëncquêteerde deelnemers (m.n. ‘burgers en buitenlui’) vinden dit nog belangrijker dan de financiële bijdrage. Het lijkt zeer gewenst om hierop in de definitieve regeling in te spelen, en wel op twee manieren:
  - door de regeling vergezeld te laten gaan van instructiemateriaal (brochure, video) en regionale instructiebijeenkomsten;
  - door in de regeling zelf ruimte te scheppen voor educatieve activiteiten, als apart onderdeel naast aanplant, herstel en onderhoud.
7. Het proefproject gold slechts vier typen landschapselementen. De betrokkenen geven aan, speelruimte te missen voor andere, deels streekeigen elementen (in Noord-Holland Midden bijvoorbeeld rietland) en soms ook voor andere dan de genormeerde financiële bijdrage. Bij opschaling van de regeling naar de hele provincie zullen natuurlijk elementen worden toegevoegd, maar zal dit knelpunt ongetwijfeld ook opduiken. Hieraan kan tegemoet worden gekomen door in de definitieve regeling naast een ‘genormeerd’ deel ook een meer ‘open’ deel (*tender*) te introduceren, waarbij aanvragers hun eigen ideeën voor landschapsbeheer kunnen voordragen voor subsidie.
8. Beide betrokken agrarische natuurverenigingen ambiëren onder de definitieve regeling een volwaardige uitvoerende rol. Voor de definitieve regeling lijkt het verstandig om hiervoor (ook voor de andere Noord-Hollandse natuurverenigingen) een protocol met passende afspraken en bijbehorende juridische constructies te ontwikkelen. Het is immers zaak dat Landschapsbeheer en natuurverenigingen hun activiteiten (werving, publiciteit, administratie, controle, monitoring etc.) secuur afstemmen. Bij een *tender*-regeling kunnen agrarische natuurverenigingen de kosten van deze activiteiten dan gewoon als projectkosten in de aanvraag opnemen.

Bijlage 1. De evaluatievragen in detail

Onderdeel 1: de inhoud van de regeling

1. In welke mate is er belangstelling voor een bijdrageregeling voor kleine landschapselementen in Noord-Holland Midden?
  - a. Hoeveel aanvragen zijn er per element gedaan?
  - b. Wat is de verhouding tussen de regio's?
  - c. Wat is de verhouding tussen agrarische en niet-agrarische aanvragen?
  - d. Wat is de verhouding tussen de aanvragen voor aanleg, herstel en beheer van landschapselementen?
2. In hoeverre is het nodig en zinvol geweest om verdeelsleutels in te stellen? Is sturing op budgetten het juiste middel?
3. Hoe is de fasering verlopen?
  - a. Is het nodig geweest om een fasering in te stellen?
  - b. Heeft de minimum-drempel van f 100,- de toegankelijkheid van de regeling beperkt?
  - c. Hoe is de scheidslijn van f 500,- (wel/geen bedrijfsbezoek) bevallen?
  - d. Is het openstellen van de nieuwe elementen nodig geweest en hoe is dit verlopen?
4. Is de vorm waarin de regeling opereert naast het Programma Beheer (PB) werkbaar?
  - a. In hoeverre kan de regeling onafhankelijk zijn van het PB?
  - b. In welke mate kan de regeling aanvullend zijn op het PB?
  - c. In welke mate kan de regeling aansluiten op het PB?
  - d. Op welke manier zijn onrechtmatige verschillen te voorkomen?
5. Voldoen de normbedragen aan de verwachting van de aanvragers? Stimuleren de normbedragen de aanvragers om een overeenkomst af te sluiten en uit te voeren?
6. Zijn de algemene voorwaarden voor een landschapsbijdrage, genoemd in paragraaf 3.4 van het projectplan, werkbaar?
7. Zijn er nog andere knel- en aandachtspunten?

Onderdeel 2: de organisatie van de regeling

8. Hoe kan de uitvoering zo efficiënt mogelijk worden geregeld? Hoe kunnen met het beschikbare budget kwantitatief en kwalitatief zo veel mogelijk elementen onder de regeling worden gebracht?
9. Op welke manier is de afstemming van de regeling met het Programma Beheer verlopen?
  - a. Kon op een eenvoudig manier nagegaan worden of iemand in aanmerking komt voor de regeling dan wel het PB?
  - b. Kon op een eenvoudige manier nagegaan worden of iemand al een contract heeft lopen op het element?
10. Welke verbeterpunten zijn er ten aanzien van voorlichting en publiciteit, te weten:
  - a. het informatiemateriaal;
  - b. de brochure;
  - c. de helderheid van contracten en formulieren;
  - d. de publiciteit.
11. Hoe is de uitvoering van de regeling verlopen? Welke knelpunten zijn er aan het licht gekomen met betrekking tot:
  - a. werving van deelnemers;
  - b. verwerken van de aanvragen;
  - c. veldbezoek, c.q. telefonische behandeling;
  - d. toetsing van de aanvraag aan gemeentelijke plannen (m.n. bestemmingsplan);
  - e. opstellen contract;
  - f. gegevensregistratie;
  - g. financiële administratie.

12. Hoe zijn de gegevensregistratie en financiële administratie verlopen? Meer specifiek:
  - a. geeft de registratie inzicht in de gegevens die nodig zijn voor de evaluatie?
  - b. is de uitwisselbaarheid van het gegevensbestand met andere bestanden toereikend?
  - c. zijn de gegevens inzetbaar voor de monitoring van het landschap?
  - d. welke knelpunten zijn verder aan het licht gekomen?

Onderdeel 3: samenwerking met betrokken partijen

13. In hoeverre is de “één-loketfunctie” gerealiseerd?
14. Hoe verliep de samenwerking met de agrarische natuurverenigingen ten aanzien van de volgende punten:
  - a. afspraken over taken en verantwoordelijkheden met Landschapsbeheer?
  - b. publiciteit en verspreiden formulieren?
  - c. kennisuitwisseling?
  - d. terugkoppeling contracten?
  - e. gegevensregistratie?
  - f. financiële administratie?
15. Is de contractvorm met de provincie Noord-Holland een werkbare vorm?

Bijlage 2. Resultaten van de enquête onder deelnemers

1. Totaal aantal respondenten: 58, waarvan 47 via Landschapsbeheer Noord-Holland en 11 via de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland. Toelichting op de hierna genoemde aantallen en percentages:
  - het eerstgenoemde getal heeft betrekking op de (voornamelijk niet-agrarische) deelnemers die via Landschapsbeheer zijn gecontracteerd. Het percentage is hun aandeel in deze groep van 47;
  - het tweede getal (na de +) heeft betrekking op de (agrarische) deelnemers die via de agrarische natuurvereniging zijn gecontracteerd. Het genoemde percentage is hun aandeel in deze groep van 11;
  - het gesommeerde getal is het aantal deelnemers van de totale groep; het percentage is hun aandeel in de totale groep van 58.
2. Had u al langer plannen voor aanleg of onderhoud van de elementen waarvoor u een financiële bijdrage hebt aangevraagd?
  - ja: 37x (79%) + 10x (91%) = 47x (81%)
  - nee: 9x (19%) + 1x (9%) = 10x (17%)
3. Heeft de subsidieregeling uitvoering van uw plannen versneld?
  - ja: 31x (66%) + 9x (82%) = 40x (69%)
  - nee: 16x (34%) + 1x (9%) = 17x (29%)
4. Zou u de plannen ook zonder subsidie hebben uitgevoerd?
  - ja: 29x (maar: aanplant niet; maar wel minder fanatiek) (62%) + 6x (55%) = 35x (60%)
  - nee: 15x (32%) + 3x (27%) = 18x (31%)
  - weet niet / misschien: 2x (3%)
5. Vindt u de financiële bijdrage zoals genoemd in de folder voldoende?
  - ja: 30x (64%) + 5x (45%) = 35x (60%)
  - ja, ik had ook met een lagere bijdrage toegekund: 1x (2%)
  - nee, ik vind dat de bijdrage hoger zou moeten zijn: 11x (23%) + 4x (36%) = 15x (26%). Op de vraag hoeveel hoger, variëren de antwoorden tussen 5% en 800%, maar de meesten zitten tussen 20 en 50%
  - weet nog niet: 2x (4%) + 2x (18%) = 4x (7%)
6. Hoe gaat u het werk uitvoeren?
  - ik voer het werk zelf uit: 34x (72%) + 7x (64%) = 41x (71%)
  - ik heb een loonbedrijf / hoveniersbedrijf ingeschakeld: 14x (30%) + 6x (55%) = 20x (34%)
  - ik krijg hulp van vrijwilligers: 10x (21%) + 3x (27%) = 13x (22%)
7. Is de bijdrage voldoende om kwaliteit te kunnen leveren?
  - ja, ik voer het onderhoud precies zo uit als ik van plan was: 30x (64%) + 5x (45%) = 35x (60%)
  - nee, ik moet bezuinigen op de uitvoering: 5x (11%) + 4x (36%) = 9x (16%)
  - anders: 10x (21%) + 2x (18%) = 12x (21%). Opmerkingen:
    - a. nog te vroeg om te kunnen beoordelen (9x);
    - b. bij hogere subsidie meer mogelijkheden voor aanplant (2x)
    - c. we kunnen nu meer laten uitvoeren (1x)
8. Hebt u nagegaan of het werk past in gemeentelijk beleid (landschapsbeleidsplan, bestemmingsplan)?
  - ja: 8x (17%) + 3x (27%) = 11x (19%)
  - nee: 31x (66%) + 4x (36%) = 35x (60%)

- nee, dat hebben anderen (natuurvereniging, Landschapsbeheer) voor mij uitgezocht: $9x$ (19%) + $3x$ (27%) = $12x$ (21%)
9. Hoe bent u op de subsidieregeling geattendeerd?
- door de agrarische natuurvereniging: $2x$ (4%) + $8x$ (73%) = $10x$ (17%)
  - door Landschapsbeheer: $1x$ (2%)
  - ik heb het van anderen gehoord: $3x$ (5%)
  - ik heb de brochure gelezen: $3x$ (6%) + $2x$ (18%) = $5x$ (9%)
  - ik heb een artikel in de pers gezien: $38x$ (81%) + $5x$ (45%) = $43x$ (74%)
  - anders, nl.: $2x$: POM en Internet (3%)
10. Als u informatiemateriaal hebt gezien, vond u dit dan voldoende duidelijk?
- niet gezien: $4x$ (7%)
  - wel gezien, voldoende duidelijk: $38x$ (1x: wel weinig) (81%) + $10x$ (91%) = $48x$ (83%)
  - wel gezien, onvoldoende duidelijk: $1x$ (2%). Mogelijke verbeteringen: meer nadruk leggen op advieswerk. Merk dat agrariërs huiverig zijn zeggenschap te verliezen.
11. Kunt u uit de voeten met de algemene bepalingen voor deelname aan de regeling (omcirkelen wat van toepassing is):
- minimale bijdrage f 100,-:
    - ja: $26x$ (55%) + $6x$ (55%) = $32x$ (55%)
    - nee: $5x$ (11%) + $2x$ (18%) = $7x$ (12%)
  - geen andere subsidies (bijv. Programma Beheer) mogelijk:
    - ja: $21x$ (45%) + $7x$ (64%) = $28x$ (48%)
    - nee: $6x$ (13%) + $1x$ (9%) = $7x$ (12%)
  - alleen subsidie als het element landschappelijke waarde heeft:
    - ja: $33x$ (70%) + $8x$ (73%) = $41x$ (71%)
    - nee: $6x$ (13%) + $1x$ (9%) = $7x$ (12%)
  - geen handelingen uitvoeren die het element schaden:
    - ja: $26x$ (55%) + $7x$ (64%) = $33x$ (57%)
    - nee: $6x$ (13%) + $1x$ (9%) = $7x$ (12%)
  - betaling na controle van het werk:
    - ja: $29x$ (62%) + $9x$ (82%) = $38x$ (66%)
    - nee: $3x$ (5%)
- Toelichtingen:
- hebben geen deskundige;
  - kennis/ervaring/visie van omgeving van deelnemers betrokken
  - heb geen algemene bepalingen gezien
  - controle na uitvoering en advies altijd welkom
12. Hoe hebt u het werkbezoek (dat plaatsvindt bij aanvragen boven f 500,-) ervaren?
- n.v.t. (aanvraag beneden f 500,-): $4x$ (7%)
  - zinvol: $37x$ (79%) + $11x$ (100%) = $48x$ (83%)
  - weinig zinvol, had ook zonder gekund: $1x$ (2%)
  - anders:
    - zinvol, subsidiebedrag onbekend;
    - inspirerend
    - wel zinvol, maar heren wisten zelf ook nog niet alles
    - zinvol, goed advies
    - soepel en informatief
13. Als u uw aanvraag hebt ingediend bij uw agrarische natuurvereniging, vond u het prettig om één loket te hebben in uw gebied?
- n.v.t.: $36x$ (62%)
  - ja: $3x$ (6%) + $10x$ (91%) = $13x$ (22%)

- nee, maakt niet uit: 4x (9%)

14. Welke extra elementen zouden naar uw idee het succes van de bijdrageregeling nog kunnen vergroten?

- extra scholing in landschapsonderhoud: 13x (28%) + 3x (27%) = 16x (28%)
- een instructiebrochure of -video: 22x (47%) + 5x (45%) = 27x (47%)
- betere beschikbaarheid van onderhoudsmateriaal /-apparatuur: 4x (9%) + 4x (36%) = 8x (14%)
- een hogere financiële bijdrage: 15x (32%) + 4x (36%) = 19x (33%)
- anders:
  - advies en begeleiding ter plekke (belangrijker dan alleen geld) (4x);
  - brede maatschappelijke discussie leefomgeving zinvol, structurele regeling voor structurele, lange-termijn visie en aanpak;
  - wellicht 'integrale' aanpak en subsidie op basis van bedrijfsnatuurplan zinvoller?
  - inpasbaar en eenvoudig uitvoerbaar. Mensen attenderen op belang van behoud windsingels;
  - informatie over de waarde van aanplant en onderhoud van landschapselementen;
  - op publiek terrein subsidiëren;
  - prima initiatief.

15. Hebt u verder nog op- en aanmerkingen?

- moet nog beginnen met werkzaamheden, dus kan financiële toereikendheid nog niet overzien (4x);
- blij met deze goede inzet van beleid (2x)
- bijdrage alleen zinvol als er een structurele subsidie komt voor onderhoud;
- bijdrage alleen zinvol bij een meer integrale aanpak van het groen op en rond het erf;
- jammer dat landschapsherstel niet wordt gehonoreerd (?);
- lijst van goede verkooppunten van bomen gewenst;
- advies welkom bij uitvoering in eigen beheer
- duidelijk en eenvoudig uitvoerbare regelingen blijven hanteren.
- aandacht voor door agrariërs als bedreigend ervaren zeggenschap over 'het erf'.
- blij dat we nu werkzaamheden kunnen laten doen;
- denk graag mee, succes!